Matilda Albuhaire

Матилда Албухайре

Най-далечните ми сродници са дядо ми и баба ми, нямам по-далечни познания за прадядовци. Дядо ми е дошъл от Цариград, където е роден. Идва в България с двегодишен син, без жена си. В Бургас живее със сина си и се оженва повторно за жена на име Мазал, родом от Добрич. Аз нося нейното име, но мен са ме нарекли модерно - Матилда. В България [дядо й] е бил амбулантен търговец. Казвали са ми, че носел стоката завита на гърба си и така е обикалял. Но след време той натрупва пари и става богат търговец в Бургас. Имат магазин на главната улица. Първият [му] син е моят баща, който е дошъл на две години от Цариград и се казва Соломон, а от втората си жена той [дядо й] има двама сина – единият се казва Аврам, а другият Исак.

Дядо ми се казва Яков Меркадо Албухайре. Роден е през 1853 и идва в България 1882. Баща ми е роден 1880, точната дата не мога да кажа. Майката на дядо ми преди него все е раждала деца, които умирали. И като се родил, за да не го последва съдбата на другите деца, родителите му го дали [на други хора]. Той се казва “меркадо”, което значи “купен от друго семейство”, за да не го намери “Ангела на смъртта” – затова има две имена: Яков Меркадо Албухайре. За фамилията Албухайре се смята, че е име на област в Испания: “Албухаре”. Но съм чувала и друго - че произлиза от турското “ал-бу-хаир”, което значи “вземи това хубаво”: “хаир” – добро, “ал” - вземи, “бу”- това. Дядо ми е говорел ладино. В къщи говорехме ладино, докато се роди малкият ми брат през 1924 година.

Дядо ми беше среден на ръст, пълничък, с израз на доброта [на лицето]. Много добър човек беше и всичките ми приятелки много го обичаха. Той винаги носеше бонбони в джоба си, и когато срещаше моите приятелки, децата от улицата и в синагогата, винаги им даваше. Когато почина внезапно, джобовете му бяха пълни с бонбони. Той се е ползвал с голямо уважение в синагогата в Бургас. Бил е религиозен, сутрин рано е ставал и е слагал тефилин. Аз го помня винаги обърнат на изток, където беше Йерушалаим, храмът. Както казах, той беше много уважаван - пред Тевата [подиум от, който се четат молитвите] в синагогата имаше сложен специален стол за него. Двама души стояха пред Тевата – [дядо й] и един сляп [човек] от Бургас, защото знаеха, че е искрен и вярващ евреин, спазващ всички традиции на Юдаизма. Дядо ми всъщност е живял само с първородния си син, моя баща, след като единият му син изчезва безследно, а другият се оженва във Франция. Той живя до 1932 г., над 80 години, и аз имам неговия ген, иначе всички в нашето семейство са починали много млади.

Баба ми не я помня здрава, тя беше много болна. Къщата на дядо ми беше на два етажа, където са били тенис-кортовете на улица “Славянска” и “Черноморска”. Имаше прислуга в къщата - баба Рахел. [Баба й и дядо й] я водеха като тяхна близка, но наистина имаха нужда [от нея], защото баба ми беше само на легло, откакто я помня. Тази баба Рахел готвеше. Не си спомням много, била съм в тази къща като много малка. Там имах една приятелка гъркиня, играехме в коридора с мраморни плочки на кокалчета. В тази къща сме ходили

само на празниците. Те спазваха кашрут [традиционен еврейски начин на хранене]. Като умря баба ми, дядо дойде при нас да живее. Баба ми и дядо ми не живееха в еврейска махала, имаше при нас и гърци, и българи. Много добре си живееха и се уважаваха със съседите.

За бабата и дядото [от страна на майка й] мога да разкажа много. Майка ми е родена в Пловдив. Аз също съм родена в Пловдив. Дядо ми от страна на майка ми се казва Маир Буко Леви. Той е бил богат търговец на платове и на готови дрехи. В Пловдив имаха голям магазин, а имаха и къща в центъра, която си стои още там, на една улица, “Св. Марина” се казваше. Аз съм ходила там. Дядо ми е имал жена, Естер. Родните му не познавам, обаче знам неговите деца. Той е имал 4 сина и 2 дъщери. Майка ми е втората. Първият се казва Буко, след това идва майка ми Ребека. Имат братя Витали, Елиезер и Марко, а леля ми се казваше Донна. Това е цялото семейство от страна на майка ми. Всичките ги познавам. Дядо ми е бил висок и хубав мъж, с каскет, и понеже е бил богат, имал възможност да ходи по чужбина да пазарува дрехи, платове и т.н. Ходел е редовно във Виена да се лекува. Той всъщност е умрял във Виена през 1923 г. А баба ми е някъде от Карлово. И тя е имала много сестри. Дядо ми и баба ми не живееха в еврейската махала.

Баба ми и дядо ми от Пловдив са говорили ладино, обаче всички други – вуйчовците, лелите – български. Нищо не знам за произхода на предците им. Той [дядо й] е роден някъде в Галиция, в Западна Европа, някъде между Унгария и Чехия, обаче е Сефарад [от испанските евреи], не е Ешкенази [от немските]. Били са сефарадски евреи, които са спазвали всички традиции. Един път ме взеха да ме водят на почивка. С тях съм ходила в Чепино, сега Велинград, където ходеха на минерални бани. Беше едно пътуване от Пловдив до Чепино с каруца, волски впряг. Нямаше почивни станции. Всичко трябваше да се носи от къщи – дюшеци, съдове, завивки.

В Бургас имаше махала, в която живееха само евреи. Недалеч от училището имаше една улица, където живееха много евреи. [Спомням си] семейство Хасон - голямо семейство, много богати бяха. Той беше търговец на платове, имаха голям магазин. Евреите се познаваха всички. Имаше еврейска община, аз бях учителка по иврит в еврейското училище и ми плащаха от еврейската община. Имаше секретар на общината и училищно настоятелство. Председател на общината беше Нисим Коен. Развиваха социална дейност и поддържаха трапезария за бедни. Спомням си, че всяко семейство се ангажираше един ден да носи храна за бедните ученици. Това беше само за учениците. Да речем, този ден е редът на еди коя си и тя се ангажира да нахрани децата. Сигурно е имало някаква социална комисия, която се грижеше за определянето на реда. И майка ми е била понякога ангажирана да носи храна, спомням си как веднъж приготви боб-фасул. Не се готви най-лесно, [но] най-много го обичат децата. В Бургас имаше и еврейска детска градина, и училище. Богатите хора даваха пари за училището [общността се е издържала от вноски]. В Бургас имаше доста евреи, не мога да кажа точно колко. Евреите се занимаваха главно с търговия. И мандраджии имаше, а бедните евреи бяха хамали и продавачи на семки. В Бургас имаше много хубава синагога - само една, сефарадска. Имаше само 2 ешкеназки семейства. Имало е и шохет [който коли животни], и равин.

Майка ми е родена в Пловдив, а баща ми в Цариград. У дома говореха ладино до 1925-26-та година, около раждането на малкия ми брат. Баща ми знаеше турски и гръцки, а понеже му трябваше в работата, знаеше и малко френски. Майка ми също беше грамотна. Тя никога не е работила. Била е домакиня, откакто се оженила. След това се ражда големият ми брат. Не мога да се сетя как са се запознали родителите ми. Някой ги е запознал, защото баща ми беше много затворен, много скромен човек. Някой ги е сватосал. Така си представям, защото майка ми е от Пловдив, и сигурно по търговия с дядото като са ходили... В Бургас май са се оженили, в синагогата сигурно. В ония години всички се женеха само в синагогата. Не е имало друг вид брак. Майка ми беше много елегантна, носеше шапка.

Ние живеехме в една къща на два етажа, на долния етаж бяха кухнята и стаята за гости, а на втория етаж бяха спалните – в едната спалня спяхме големият ми брат, аз и дядото, а в другата - баща ми и майка ми и малкото ми братче. Когато слизахме сутрин, за да отиваме на училище, дядо беше вече запалил печката, чайникът вреше и винаги беше топло. Иначе горе не се отоплявахме, тъй като в Бургас не е много студено. Къщата беше до турската баня, Джалиловата баня и всеки петък ходехме с майка ми да се къпем. До нас живееха българи и гърци, от дясно арменският поп със сина си, а пък самата баня беше на турчин. Къщата, която купихме, беше на турци, а преди да я купим, живяхме на отсрещната страна - в българска къща, при едно семейство, което се казваше Очидолови. На майката от тази къща й викахме “мамо”, защото там сме пораснали. По едно време моята майка беше много болна и все викахме “мамето” да дойде да я види, помагаха ни много. Течаща вода имахме – имахме една голяма чешма, където миехме съдовете, обаче баня - не. Пред къщата имахме малък двор. Баща ми беше посадил едно дърво от кайсия - от фиданка и ние, като деца, ходехме да го гледаме.

Спомням си, че в долната стая имаше шкафче, което се отваря така, както се отваря пиано. И аз си въобразявах, че това е моето пиано и се правех, че свиря. Имах приятелка-пианистка и ходех да я слушам. Нищо не разбирах, но чувствах, че музиката е нещо божествено. Този шкаф се отваряше отдолу. Беше от много хубаво дърво. И след това разбрах, че това е бил шкаф, в който чичо ми – адвокатът, е държал леген и стомна от порцелан, където се е миел, защото на втория етаж нямаше вода. За това шкафче, когато дойдоха да го вземат при изселването, ми беше най-мъчно.

Отначало имахме прислужница в тази къща, в която беше много трудно за шетане. Помня една Янка, от някакво горнооряховско село. Майка ми беше болна, а ние живеехме на двата етажа. Много добре се отнасяха съседите [към еврейския им живот]. Те ни носеха козунак, ние им давахме “бурмуликус” и “маца” [празнични ястия] и т.н. Приятелите на родителите ми бяха евреи и със съседите много добре си живеехме. Имахме едно приятелско семейство в Бургас – казваха се Беншушан. Те бяха най-близките ни приятели. Помагаха ни много.

Родителите ми живяха хубаво, много хубаво, докато бяхме добре материално, но като почнаха проблемите с парите - да не стигат, почнаха дрязги, нямаше спокойствие. След смъртта на дядо ми, майка ми и баща ми продължиха да спазват кашрут, а когато не бяхме добре материално, не спазвахме кашер.

Баща ми не е бил войник, не е служил, защото е бил турски поданик. Майка ми беше член и активист на “Вицо” [женска ционистка организация]. Баща ми, мисля, че беше в някаква

ционистка организация “Общи ционисти”. Майка ми беше в Отечествения фронт след 9-ти септември 1944. Баща ми почина през 1948 в Бургас, а майка - 1959 в София.

Аз съм родена в Пловдив на 4 юли 1916 г. Майка ми отишла в Пловдив да ме роди, защото баба ми, на баща ми майката, била болна и нямало кой да й помага. От малка съм била голям инат. Учителката ми се скара веднъж като бях ученичка във второ отделение и аз казах, че повече в това училище няма да ходя да уча. И за известно време ме пратиха в Пловдив, обаче много малко време, защото в Бургас направиха еврейско училище и се върнах там да уча. Аз съм се родила година и половина след големия ми брат Жак. Той е роден в Бургас. Не си спомням за детските години. Само знам, че разказваха една история, че майка ми, за да може да ни гледа двамата, е вързвала големия ми брат на прозореца с някаква дреха и ме е оставяла мене в количката. Един ден като съм се прозявала, той пуснал едно ключе в устата ми. Едва са ме спасили.

Четях много. Най-добре си спомням една книга, на един от италианските революционери – Гарибалди. И си спомням, че цяла нощ четях и майка ми идваше да ми се кара: “Хайде, тока трябва да пестим.” Иначе четях и на студено – ръцете ми замръзнали, но четях. Чичо ми имаше книги - юридическа, политическа литература – на немски, френски, на много езици. Бях голям оратор - който дойде, почвам да държа речи. Пеех много хубаво в детската градина.

Имахме различни младежки организации, но не се карахме. Имахме “Ашомер Ацаир”, “Бетар” и т.н., но всички си живеехме общо, много се обичахме с останалите младежи. Тогава бяхме доста – двайсетина, двайсет и пет души. Един мъж от Варна (свиреше в Бургаския симфоничен оркестър) дойде в еврейските среди и се запозна с хората. Искаше да направи нещо общо с бургаските младежи и направи две оперетки. Аз играх главните роли. Едната се казваше “Деца и птички” и аз бях птичката, която затварят в едно кафезче и тя пее, горката: “Колко съм нещастна, че [съм] заключена”. А втората беше “Малката кибритопродавачка”. Тя е известна, по приказка на Андерсен и на един български композитор. В подготовката на тези две [представления] ние, младежите, се сближихме много. Той беше прекрасен човек, всички в прогимназията бяхме влюбени в него, защото беше много красив. Казваше се Нафтали Асса, помня го много добре. Това беше цяло събитие за Бургас, изнесохме го в най-големия театър. [За] “Малката кибритопродавачка” даже е написано в местния печат (все търся да го намеря) - отразено е във вестник “Бургаски фар”. Цяло събитие беше, защото участваха всички еврейски деца. Имаше хор, балет, трябваше декори да се правят. Обаче най-важното беше това, че трябваше да се приготви сняг - докато долу става действието, отгоре трябва да вали сняг. И децата, от най-малките до най-големите, режеха от стари тетрадки книжки и цели кошове бяха напълнили с такива хартийки за снега. И сега, срещнеш ли бургазлия в Израел, кажи му да ти изпее “Малката кибритопродавачка”, ще ти я изпее от край до край. Има тука една [жена] в “Дома на родителя”, която ме помни именно като малката кибритопродавачка. Мога да изпея една песен [пее].

От гимназията всички предмети ми бяха любими. По математика правех класни без нито една грешка. Това логаритмичните таблици - само подписът на учителката беше в червено. А по литература – аз четях много хубаво и изразително “Опълченците на Шипка” от Иван

Вазов. И толкова хубаво четях, че учителката ме водеше в друг клас да им чета и на тях. Когато в нашето училище имаше часове по вероучение, ние ходехме в еврейското училище на часове по иврит.

Девическа гимназия [съм учила] – имах приятелки и еврейки, и българки. Най-добрата ми приятелка беше българка – Елена Събева се казваше. На един чин седяхме. И една – Жасмина. От еврейките също имах – Рашка Асса, Регина. Празнували сме рождени дни, а с българките празнувахме много, събирахме се, пеехме, играехме.

Аз имах една ученическа любов с момче, което беше в търговската гимназия ученик. С него се срещах. Той всъщност играеше в тази оперетка лошото момче. И оттам... Разхождахме се, усамотявахме се. [В Бургас] имаше кей и там отивахме, седяхме на фара, гледахме вълните и най-много да се целунем.

Никак нямахме свободно време. Ангажирани бяхме непрекъснато. Доста уроци имахме – математика и разказвателните предмети. И гимнастика играехме. През ваканцията не сме ходили с училището никъде, ходехме на плаж. Нали Бургас е край морето. Родителите ни не ни ограничаваха да ходим на плаж. Ходехме и в градината. Иначе ние, като ученички, имахме вечерен час от училище, но се промушвахме. Някой път ходехме на кино. Момичетата имахме много случаи да сме заедно в къщи и правехме “журове” [игра на карти]. Големите “журове” ставаха на Кипур, защото родителите ги няма – цял ден трябва да са в синагогата. Танит [пост] не правехме, кой ще прави танит.

Аз имам двама братя: единият е Жак, който е година и половина по-голям от мене. Завърши търговската гимназия и работи известно време в мелница (трябваше да ходя да го замествам там). След това работи в банка, после дойде в София, работи към “Балкантурист” известно време и на края - към профсъюза на търговията - това е трудовият му стаж. По-малкият беше активен ремсист и е признат за активен борец против фашизма. Спомням си, когато организираха някаква първомайска акция. Имахме вечерен час. Той се прибра много късно и вика: “Пръскахме позиви, може и да стане нещо с мен.” Току що беше завършил гимназия, когато отиде в трудовите еврейски лагери. Много се измъчваше, че не стигаха парите и през лятото като ученик какво [ли] не е работил – въглища караше в една шапкарска работилница, в дрогерия работи. Оттам даваше лекарства за партизаните - лекарства, които трябваха за ранени. След 9-ти септември [1944] го пратиха в школата за запасни офицери и стана офицер с чин полковник. Завърши висше образование по педагогика и Военна академия. Работи като кинорежисьор във Военната киностудия много години. Там се пенсионира.

Баща ми и дядо ми отиваха в навечерието на шабат в синагогата, връщаха се и правехме (спомням си по едно време нямаше даже и свещи) свещи. Палехме ги за ерев шабат. Казвахме молитва и си спомням, че майка ми почваше да готви от четвъртък, за да не готви петък и събота. Спазвахме кашрут, защото дядото беше много религиозен.

В къщата имаше мазе. В мазето освен големия шкаф, дето държахме книги, имаше и една голяма ракла. В нея се държаха пасхалните съдове. И на Песах ние слизахме долу и изваждахме всичките тези съдове, които се ползват само 8 дни, а прибирахме обикновените съдове, които ползвахме всеки ден.

Майка ми ни научи как да правим от салфетките бели пасхални рози, как да ги сгъваме така, че да се превръщат в рози. Така правехме пасхалната трапеза. Бяхме малки, но много добре си спомням, че в къщи викаха шивачка и ни шиеха нови дрехи за Песах.

Няколко седмици преди празника започваше подготовката - шиеха се долно бельо, горни дрехи и после почваше подготовката на съдовете. Свалят се всички съдове “хамец” [квас] и всичко се мие наново. Трябва всичко, което е “хамец” да се свали долу, да се изчистят трохите - знаехме как се изхвърлят на двора и се горят там. Пасхалният обред беше нещо много тържествено. Ние се събирахме 5-6 души – баща ми, майка ми и дядо ми и ние, трите деца. Идваха и леля ми, мъжа й и двете й деца, значи 6 и 5 - 11 души.

Не се продаваше още “маца” [безквасен хляб], купувахме “болю”. “Болю”-то е само тесто, брашно и вода. Без нищо за бухване и никаква сол – нали [е] безсолен хляб. Купувахме го, не го правехме ние. Еврейската община го поръчваше в някаква фурна и ние го купувахме. Яденето беше подготвено за вечерта. Каквото трябва – “харосет”, маруля, яйце – всичко беше подредено на масата. И съответно, когато се чете “агадата”, се правят всички ритуали. [Четенето на “агадата” се правеше] от дядото и баща ми, и двамата - на иврит.

Спомням си, едно време съм ходила с дядо на “селихот” – преди Рош аШана, където се иска прошка. С баща ми съм ходила и в синагогата. Отива се в 4 часа през нощта, по тъмното. И там имаше “шамаш” [пазач], който правеше кафе на един мангал. Вареше го отвън за след службата. Нашите момчета ходеха да крадат [смее се] дюли от махалата тогава. Никой нямаше по къщите по това време и те ставаха, (иначе нямаше да станат толкова рано) тръгваха и си събираха дюли. Пък за Кипур после ги набождаха с карамфили, за да им мирише хубаво, да не им става лошо, докато постят.
От празниците най-много обичах Фрутас, защото ядяхме много плодове и защото слагаха всички плодове на масата. Не един по един, а всичко каквото са накупили дядо ми и баща ми. Всеки яде каквото най-много му харесва и се казва една молитва. Например, ако се яде нещо, което расте на дърво, се казва “Барух ата адонай елоейну мелех аолам ашер кидшану бемицвотав ве цивану леехол при шел аец.” Правехме торбички с плодове, които си разменяхме на самия празник. Аз много обичах и Ханука, имахме си Ханукия. Дядото разказваше за празника, палехме свещ всяка вечер - първата вечер се пали една свещичка, която е “шамаш”, първата свещ, втората вечер – втората свещ и т.н. в продължение на 8 дни. Правехме една халва от грис, която също много обичах. Майка ми я правеше много хубаво, режехме я на парчета и ядяхме от нея.

“Бат мицва” не съм имала, но помня като правиха “брит мила” [обрязване] на по-малкия ми брат, а на по-големия ми брат “бар мицва” [религиозно пълнолетие]. В къщи правихме голямо тържество, не помня дали [имаше] в синагогата. Тогава баща ми или дядо му подари един джобен часовник (нямаше още ръчни часовници), и той го носи до края на живота си. Беше плосък, тъничък и той много го пази. “Брит мила” беше много интересно. Много хора бяха дошли в къщи. И “хазан” идва и помня как държаха на ръце детето, и как заплака и т.н. Много ядене имаше – “масапан”, почерпки и т.н.

След като завърших курса за учители след гимназията ‘36-37-ма година, две години бях в София и голям зор видях, защото все боледувах от гърло. Тук ме оперираха от сливици. Имаше един много добър лекар в еврейската болница (тогава имаше еврейска болница).

После ме назначиха в Бургас учителка ‘38-43-та година. До ‘41-ва всъщност, но ‘43-та го водят, защото ми признаха за трудов стаж времето, през което не сме били на работа. Бях учителка в началното училище и децата много ме обичаха. И аз много ги обичах, нали бях младичка – на 21 години. Преподавах иврит и празнувахме всички празници. Закриха еврейското училище през войната – ‘41-ва година. Пратиха ни известно време в едно старо училище, [което] после стана жандармерия. Преди войната водехме много интензивен еврейски живот.

В Бургас не ни изселваха, но бяхме получили съобщение през март ‘43-та, че трябва да напуснем града в срок от 15 дни. Баща ми вече беше много болен, парализиран на легло. Казаха ни, че ще ни карат в Полша. Аз бях много пострадала, защото братята ми по това време бяха в еврейските трудови лагери. В Бургас затвориха училището ‘42 година и до 9-ти септември [1944] съм била без работа. Баща ми не можа да оздравее. Той почина през февруари 1948 г. Останах без работа като затвориха училището. Работех в една фабрика за бонбони, трябваше с нещо да се преживява. Тогава всичко [се правеше] на ръка – бонбоните се увиваха на ръка. Работих известно време в тази работилница, но като почнаха трудовите лагери (големият ми брат работеше в една мелница) отидох да му пазя мястото –абсолютно нелегално. Тази мелница снабдяваше жандармерията с жито и когато дойдеха да товарят жито, аз трябваше да се качвам горе, за да се скрия. Носила съм жълта звезда. От ‘41-ва ги носехме. Ако не носиш, и ако те хванат - затвор. Не можехме да излизаме след 21 часа, защото имахме вечерен час. В някои градове ги ограничаваха да не излизат и през деня на пазар. Ние нямахме такова нещо в Бургас.

Много тежки години бяха. Получихме съобщение, че ни изселват и да си приготвим багажа. Дадоха ни часове да напуснем къщата. По това време живеехме в една къща край гарата и много добре си спомням, че бяха наредени конските вагони, на които трябваше да ни натоварят. Това беше 1943 година. И тогава дойде заповедта за отменяне. Затова не бяхме изселени. Щяха да ни пращат като беломорските евреи в Полша. Ние не знаехме какво е това [в] Полша. Мислехме, че ще работим в селското стопанство. Само си спомням, че отидох на лекар да се прегледам, на леля ми беше комшия – д-р Фашнов се казваше – не евреин, а българин. Казваха, че той имал връзка с англичаните, понеже [давал] сведения какво става по фронтовете. Казах, че ме боли гърба, да ме прегледа (тогава се плащаше). А той казва: “Преглеждаш се, а не знаеш какво става с евреите. Чух, че не става дума за работа в Полша, а за камери.”

Имаше едни младежи в Бургас – ратници, които биеха нашите момчета. Много често са ги били. В прогимназията нямаше настроения против нас, но в гимназията – да. Имахме една учителка по физкултура. Ден на будителя ли е било, не помня, но тя разказваше нещо и между другото употребяваше някакви антисемитски изрази. Най-голямата ми грешка в живота е, че съм много чувствителна, не се владея много. Тогава не издържах да мълча, станах и й казах: “Не са ли воювали българските евреи, не са ли проявявали патриотизъм.” и се разплаках. Обаче си го казах. Това беше преди Хитлер да дойде на власт. Тъкмо бях завършила гимназия. През ‘33-34-та година легионерските момичета носеха лентички-трикольори на ревера. Група прогресивни в гимназията им ги сваляхме, [но] не съм участвала редовно в РМС [Работнически Младежки Съюз]. Имахме и една, за която казаха, че била сътрудник на полицията. Искахме да я бием.

В Бургас, още преди Холокоста, идваха много младежи да заминават за Израел – съществуваше такава нелегална емиграция. Имаше младежи от Унгария и понеже винаги търсеха еврейската общност, идваха в клуба. Познавахме се и ги изпращахме до парахода. По едно време пристигна една братовчедка на майка ми със семейството си – мъж и три деца, две момичета и едно момче. Те идваха от Франция през Бургас да заминат за Израел. Майка ми ме заведе да се запозная с това семейство. Те обаче заминаха с онази гемия, дето събра повече хора отколкото можеше, и там загинаха. Само бащата и едната дъщеря се спасиха. Гемията беше “Салвадор”. За нелегалната емиграция гледаха да съберат повече хора, [за да] вземат пари. Това беше толкова несигурна работа – беше не лодка, а параход, обаче не можа да издържи и се обърна. И повечето хора загинаха.

След войната майка ми остана в Бургас. Баща ми умря ‘48-ма година. Аз исках да уча и дойдох в София, записах се студентка и ми намериха работа в еврейското училище. Пред нас не стоеше въпросът да заминем за Израел. Баща ми беше вече болен. Две години преди това беше на легло. ‘48-ма година аз бях в София (след войната бях все в еврейска среда.) [Но не е продължила да празнува еврейските празници.] После дойде и майка ми. В еврейското училище ни плащаха много малки заплати. Уж отначало не беше държавно, след това стана държавно - малко по-сигурно за заплатите. Тогава много малко пари взимахме. С майка ми, докато беше жива - тя умря ‘59-та година, си правехме нещо като празник, но двенките само, не сме се събирали с другите. Синагогата [не функционираше] беше разрушена, бомбардирана. Запазих връзка с роднините си в Израел. След войната отначало не можехме да си пишем – току питахме за някой. Всичките ми вуйчовци, на майка ми сестрата, четиримата братя, заминаха със семействата си. Поддържахме връзки, пишехме си, имах снимки на братовчедките и братовчедите. Отидох в Израел ‘73-та година. Войните там ни влияеха, разбира се. Ние мислехме тогава, че арабите са прави, в смисъл, че информацията [която получавахме] беше такава, че те са пострадалите, а то едва сега става ясно какво е било.

След като завърших аспирантура, ме назначиха за известен период преподавател в Университета. Много проблеми имах, но за тях вече не искам да говоря. Отначало ми дадоха един предмет, който след това беше премахнат, после почнах да си търся работа и т.н. Работих най-дълго в 21-во училище, сега “Пенчо Славейков”.

След като почна тук да се съживява еврейският живот, аз се включих. Основател съм на клуб “Здраве”, защото известно време участвах в група на спортисти-ветерани към дружество “Левски-Спартак”. Направихме и Клуб на говорещите иврит, както и клуб “Златна възраст”, където пенсионерите се събираме в събота следобед и има много интересни прояви. Посещавам всички прояви на големия салон – тържествени събрания и пр. Слушали сме най-различни хора, които идват от Израел и ни разказват. Срещи с посланици, с бившите и сегашния. И в Синагогата ходя понякога, когато мога. На празниците ходя редовно, на сватби и на “бар мицва” съм ходила, получавам и помощ от “Джоинт”, получавам всичко.

Интервюиращ: Виктор Хаимов
Ноември 2001